

Sociolingüística i vida social de la llengua a l'Alta Cerdanya

Volia dir primer que no soc català, soc occità, he après el català «artificialment» a la Universitat de Tolosa de Llenguadoc, ja que se semblava molt a l'occità que jo parlava amb els meus avis i besavis, perquè jo soc originari de l'Avairon, que és un lloc que es troba a 100 km al nord de Tolosa. Molta gent em demanava sovint perquè no vaig fer estudis d'occità i jo els deia que els estudis d'occità no podien portar tan lluny com els estudis de català. Per a mi, amb el català del Rosselló o el català de l'altra banda de la frontera hi havia moltes coses a fer, també perquè m'agradava molt la literatura dels autors catalans, que podien escriure en castellà o en català. Per tant, tot això em va portar, al final dels estudis, cap a les oposicions de professor, atès que la Catalunya del Nord és l'únic lloc de França on es pot ensenyar català a secundària. Cal saber que a França el català és considerat com a llengua regional, i vet aquí com m'he trobat a Font-romeu, i de gust, perquè des de fa vint-i-tres anys visc aquí i aquí penso acabar la meva carrera de professor fins la meva jubilació.

Doncs, el que us explicaré quant a sociolingüística i vida social de la llengua a l'Alta Cerdanya és una visió personal, viscuda des de fa vint-i-tres anys; no es tracta de res científic, sinó d'una experiència de cada dia.

Es podria pensar que no existeix una frontera lingüística entre les dues Cerdanyes (com en el moment del Tractat dels Pirineus, el 1659), però la realitat és una altra, ja que avui aquesta frontera existeix realment. Això va en contra de l'espècie de fantasia que hi ha al voltant d'una Catalunya unida de nord a sud. Aquí es tracta de situacions reals, i del costat de l'Alta Cerdanya i del Capcir, la llengua vehicular és el francès. És una situació real amb una evolució ni positiva ni negativa. Fa dotze anys, amb la revista *Viure als Pirineus* vam fer un vídeo que encara es pot

veure a YouTube titulat «La situació del català de 2010». I si mireu aquest vídeo, jo hi soc amb els meus alumnes, que ara són estudiants o treballadors, i fins i tot un és professor de català, però també hi parla Kilian Jornet, hi ha gent de l'Alta Cerdanya i, si s'escolta el que diem tots, la situació del català d'avui és gairebé la mateixa... No sé si cal ser optimista o pessimista, jo seria optimista, però això vol dir que no anem enrere però no anem tampoc gaire endavant... El més important és no anar enrere. Clar que, pel que fa a la diglòssia entre el francès i el català, el francès ha guanyat. Però, per què ha guanyat? Ha guanyat per raons polítiques? El que sabem és que no ha guanyat perquè ho han decidit els qui governen.

El Tractat dels Pirineus de 1659 separa la Cerdanya en dos, però realment en 1660, 1680 o, fins i tot, 1780 la gent parla sempre i encara en català; sabien que eren francesos, però, com que tot era gestionat per la religió i formaven part del bisbat de la Seu d'Urgell, tot es feia en català (els mossens feien misses en català, etc.). Doncs, ha calgut molt de temps perquè hi hagués una francesització de l'Alta Cerdanya i el Capcir. Hi ha dos moments que són decisius en el procés de canvi del català al francès. El primer, la Primera Guerra Mundial, en què participa França i els joves d'aquí han de marxar per combatre els alemanys al nord del país. La mobilització va provocar que tots els homes entre divuit i seixanta-cinc anys marxessin amb el tren groc fins a Perpinyà, on van trobar companys que parlaven com ells català i que eren de la plana del Rosselló, del Vallespir o de la costa, però després tots van ser destinats al lloc dels fets, a la frontera amb Alemanya. Per tant, quan es troben de cara la guerra, les atrocitats, tot el que podem imaginar en relació amb el que sabem de la Primera Guerra Mundial, el sentiment francès (combatre contra els alemanys...) va créixer en la majoria d'ells i els que van tornar, amb la sort de tornar, van tornar francesos... El segon moment fou la Segona Guerra Mundial i el model d'escola pública francesa. En tenim encara testimonis: els catalans del sud que vulguin anar a passejar fins allà, a les Garrotxes, podran trobar, dins un petit poble, en un pati, escrit: «Soyez propres, Parlez français»! Significava que parlar català era per als bruts, i que per a ser algú, per a tenir una situació, calia ser francès o calia parlar francès. A més, aquí no cal veure la Cerdanya o el Capcir com són avui, no hi havia turisme, no hi havia cap estació d'esquí, res de tot això. Tot era molt, molt rural, amb petits poblets. I, així doncs, la gent per poder treballar, per poder viure, se n'anava d'aquí fins al cantó on es parlava francès. Molts van passar oposicions o van fer estudis per a ser funcionaris, ja sigui a correus, als bancs, als serveis públics francesos, on es parlava només francès. Van marxar d'aquí per a anar a Lió, a París o Tolosa, etc. I quan uns quants tornen per acabar la carrera professional o quan són jubilats parlen francès i, a més, han parlat només francès als seus nens. És així que les coses es van perdre a poc a poc.

Però no cal veure tot en negre perquè a l'Alta Cerdanya es parla encara molt català. Primer als llocs particulars com, per exemple, a la residència d'avis d'Er, si

aneu a festes, celebracions, mercats o sobretot fires, sentireu català, donat que el món de la pagesia parla encara català. Molts dels nens d'aquí l'entenen, encara que potser no el parlin d'entrada; però, si cal, ho faran. Jo, com a professor, a classe tinc alumnes d'entre quinze i divuit anys que a casa no solen parlar català, ja que parlen francès, però que tenen els seus avis o pares que parlen català de manera habitual i, per tant, tenen la possibilitat d'utilitzar-lo amb una certa facilitat. Quan a classe llegeixen un text en català ja sé que no venen de Lille o no sé d'on, tenen l'accent d'aquí perquè són d'aquí. Tenen, de tota manera, una sensibilitat catalana de cara a la llengua.

Existeix un lloc aquí, a la Cerdanya, on la llengua vehicular primera és el català, però on s'hi parla també francès, castellà i, fins i tot, anglès: és l'hospital transfronterer de la Cerdanya. També a les botigues s'hi parla català, sobretot aquí a Llivia més que a Puigcerdà, on parlen francès amb els francesos. Això va bé a tothom, sobretot als cerdans francesos, així no es fa l'esforç, perquè se sap que de vegades costa parlar una llengua estrangera. Pel que fa als supermercats la situació és la mateixa, tots els veïns de l'Alta Cerdanya anaven sobretot abans de la crisi sanitària a Puigcerdà, considerada com la capital ceretana. Quan la gent compra en aquests supermercats catalans tot està escrit en català, així doncs, de prop o de lluny, estan en contacte directe amb el català. Saben fer la diferència entre català i castellà, per exemple. El català forma part de la vida de la major part de la gent de la Cerdanya francesa, fins i tot pels que no van néixer aquí o que no tenen arrels cerdanes (no cal oblidar que hi ha una gran part de veïns de la Catalunya del Nord que ve de fora de l'àrea lingüística del català). És obvi també que per a d'altres no serà el cas i que quan van a Puigcerdà o a Llivia van a «Espanya». D'altra banda, un element poc dit, però que també ha afavorit que el català es parli més als pobles, és la pressió important de les segones residències de gent de Barcelona (hi ha pobles de l'Alta Cerdanya en què el 80 % de les cases són de segona residència). És un punt notable per als residents de segones residències, amb els quals es compta poc quan es parla d'urbanització, que aquí és un tema sensible. Els barcelonins parlen català i francès a les administracions, a les festes on van, això pot ser un element d'integració per als qui ho volen. No cal ocultar tampoc que hi ha certs barcelonins d'una certa capa social que, quan venen a l'Alta Cerdanya, ho fan amb un esperit d'exotisme i parlen francès o ho intenten perquè per ells són a França. A l'Alta Cerdanya, a tots els serveis públics (ajuntaments, serveis socials, correus...), encara que res no sigui oficial (és França), es pot trobar algú que entén o fins i tot que parla una mica català. Penso que tot això és molt important, ja que una llengua és feta per a parlar, entendre's i comunicar. És evident que per als puristes no és suficient, potser no serà un català acadèmic, però socialment i al carrer cal parlar encara que sigui amb faltes. Es pot fer el paral·lelisme amb nadar, si mai no anem a l'aigua mai no sabrem nadar...

Com a alcalde d'Estavar, en donaré exemples: amb Elies Nova, alcalde de Llivia, com que som veïns, fem un festival transfronterer de cinema (també celebrem Sant Joan junts) i durant aquest dia els nens de Llivia i d'Estavar es retroben al punt fronterer, al pont de l'Estahüja. Fem els parlaments en català, però també en francès per no deixar de banda la gent no catalanòfona. Ja sabem que com més gent tinguem a les manifestacions en què es parla català, més gent coneixerà i s'acostumarà a la llengua.

Podem concloure, doncs, que el context no és tan idíl·lic com es podria pensar, però no és tan negre tampoc. Tinc molta esperança en la gent que ha d'emprar aquesta llengua, el català, però per tots els mitjans. Si algú parla català i l'altre respon en francès, no passa res perquè la confiança entre els uns i els altres farà créixer l'ús de la llengua. En un moment donat, si la persona vol integrar-se, si vol treballar amb catalans ni que sigui al món turístic, de la salut o de l'urbanisme haurà de fer-ho amb el català. Tinc, per tant, analitzant tot això, molta esperança dins el futur proper i no tan proper, en el manteniment i el desenvolupament del català a l'Alta Cerdanya i al Capcir.

LAURENT LEYGUE
Professor de llengua catalana
del Liceu Pierre de Coubertin de Font-romeu
i alcalde d'Estavar